

Amedeo Osti Guerrazzi: ESERCITO ITALIANO IN SLOVENIA, 1941-1943. STRATEGIE DI REPRESSIONE ANTIPARTIGIANA. Roma, Viella, 2011, 166 strani.

Kljub koncu hladne vojne in potrebi po obravnavanju evropske zgodovine dvajsetega stoletja kot celote, so mentalni okviri in interpretativne sheme še marsikdaj omejene na nacionalne (in nemalokrat nacionalistične) poglede. Namesto, da bi se zgodovinska vprašanja začela obravnavati v novi luči, so javni diskurzi vezani na zgodovino, prek katerih je mogoče oblikovati sedanost in usmerjati prihodnost, še marsikdaj prepojeni z ustaljenimi predstavami in mitiziranimi podobami iz preteklosti. Med najbolj ukošenjenimi miti v italijanski, a tudi mednarodni javni sferi spada podoba o *dobrem Italijanu*, ki se kolektivizira v množinski obliki v stereotipni frazi *Italiani, buoni ljudi*, kot je svojo knjigo, ki razkriva italijanske vojne zločine, poimenoval Angelo Del Boca (Ljubljana, Mladinska knjiga, 2007). Mnogi so že opozorili na ta problem, ki je bil dolgo časa (in je v marsičem še danes) tabu tema v italijanski javni sferi, a tudi v akademskem okolju. Večkrat je vprašanje o italijanskih vojnih zločinah spregledano, zamolčano ali odrinjeno na rob znanstvenega miljeja, a se kljub temu širijo raziskave, ki kritično preučujejo vlogo Italije v vojnah in konfliktih, v katerih je bil *Belpaese* vpleten od svojega nastanka dalje.

V ta tok raziskav gre vključiti tudi preučevanje italijanske vloge v drugi svetovni vojni, predvsem v tistih krajih, ki jih je njena vojska okupirala. Med temi območji je prav gotovo levji delež igrala Jugoslavija, ki jo je italijanska vojska napadla brez vojne napovedi v začetku aprila 1941. Dela Enza Collottija, Teodora Sale, Alessandre Kersevan, Carla Capogreca, Costantina Di Santeja, Marca Cuzzija, Erica Gobettija, Davida Rodogna in Davida Contija, če omenim samo nekaj avtorjev, na več ravneh zapolnjujejo ta manko in postopoma odkrivajo temne plati lastne zgodovine povezane z okupacijo Jugoslavije in

Balkana na sploh. Do pred kratkim so v jugoslovanskem kontekstu Slovenijo analizirali predvsem slovenski zgodovinarji s Tonetom Ferencem na čelu, med italijanskimi pa je Marco Cuzzi verjetno prvi preučil, sicer ne brez napak, italijansko okupacijsko politiko območja, ki so si jo Italijani anektirali z imenom Provincia di Lubiana.

Zgoraj omenjenim delom se je leta 2011 pridružila monografija z naslovom *L'Esercito italiano in Slovenia 1941-1943*, ki je lani izšla v angleškem prevodu (*The Italian Army in Slovenia. Strategies of Antipartisan Repression, 1941-1943*. New York, Palgrave, Macmillan, 2013, 196 str.). Njen avtor, Amedeo Osti Guerrazzi, ki se je v prejšnjih raziskavah že ukvarjal z vlogo italijanske vojske v času druge svetovne vojne, še posebej v povezavi z napadom na Sovjetsko zvezo, je v pričujočem delu analiziral ravnanje italijanskih vojaških formacij na območju »italijanske Slovenije«; to je tisti del slovenskega ozemlja, ki si ga je anektirala Italija in ki je vključeval glavno mesto Ljubljano in jugo-zahodni del današnje države. Na podlagi različne tipologije virov, kot so na primer dokumenti iz osrednjega državnega arhiva v Rimu, arhiva italijanskega zunanjega ministrstva in arhiva glavnega štaba italijanske vojske ter članki iz italijanskega časopisja iz časa vojne, avtor opisuje kako si je Italija želela podrediti Slovenijo. Zgodba, ki jo pripoveduje, je zgodba italijanske vojske in njenih divizij, a predvsem njenih vodilnih kadrov (čeprav nekaj prostora dobi tudi civilni visoki komisar Emilio Grazioli), ki so po mnenju avtorja neprimerno upravljali podrejeno območje.

Slovinci so z italijansko administracijo imeli slabe izkušnje vse od leta 1866 dalje in še večji problem se je pojavil po razpadu habsburške monarhije leta 1918, ko je Italija anektirala bivše Avstrijsko primorje s Trstom na čelu. Politika v Julijski krajini v 20. in 30. letih je bila podlaga za nezaupanje in odpor italijanskemu okupatorju po zasedbi Slovenije. Italijanska propaganda je napad na Slovenijo želela prikazati kot preventivni ukrep pred jugoslovanskimi pretenzijami in represijo opravičevala s parolami o italijanski civilizaciji in komunističnem banditizmu, a avtor dobro opozarja, da se je na dolgi rok ta ideološki konstrukt sesul in okupacija se je pokazala za to kar je bila, in sicer čisto navadna imperialistična vojna. A so si to priznavale zasedbene oblasti? Kako so ocenjevale svojo okupacijsko politiko? Ali so obstajale horizontalne in vertikalne razlike o ocenjevanju položaja znotraj italijanskega vojaškega aparata? Iz pisem vojakov, ki jih avtor omenja za drugo polovico leta 1942 do kapitulacije Italije septembra 1943, izhaja, da se je zaradi pomanjkanja jasnih ciljev, vojaške improvizacije, ostrih konfliktov s slovenskim odporniškim gibanjem in množičnega nasilja nad civilnim prebivalstvom, med vojaki širilo malodušje. A mnoga vprašanja ostajajo še odprta in nepojasnjena, npr. vloga italijanskih vojakov (in ne samo vodilnih mož) pri vsakodnevnem, nasilnem upravljanju teritorija.

Prav represivni ukrepi proti slovenskim partizanom so rdeča nit, ki se vleče skozi nekaj več kot 150 strani dolgi tekst. Nesposobnost italijanskih generalov (tu avtor izpostavlja predvsem Vittoria Ambrosia in Maria Roatto) in nepripravljenost italijanske vojske, kateri naj bi fašistični režim posvetil premalo pozornosti (predvsem v smislu ustreznega urjenja kadrov), naj bi po ocenah avtorja vodila k izrazito kruti okupacijski upravi. Nezmožnost in neznanje vojskovanja proti gverilskim oblikam boja, je italijanske vojake vodilo k brutalni represiji proti civilnemu prebivalstvu. Pri plenjenju, ropanju, posilstvih,

množičnem streljanju talcev in požigih celih vasi pa niso bile soudeležene samo divizije fašističnih črnosrajčnikov, temveč tudi navadni vojaki. Čeprav avtor opozarja, da ni mogoče posploševati, je prav gotovo res, da so bila zgoraj naštetá dejanja prej pravilo kot izjema v nekaj več kot dveh letih okupacije, ki jih Osti Guerrazzi opisuje. Prepričljivo aplicira teorije o uporabi nasilja in tudi pravilno ugotavlja, da nasilje nad civilnim prebivalstvom ni bilo posledica »vročice«, ki je sledila spopadu s partizanskimi enotami, temveč planirano nasilje, ki je imelo kot cilj vsesplošni teror, prek katerega edino bi lahko italijanska uprava »pacificirala« pokrajino.

Čeprav nisem prepričan, da gre za teror italijanske vojske v Sloveniji kriviti le njeno nepripravljenost, se je mogoče strinjati z avtorjem, da je fašizem vojaški nesposobnosti dodal izrazite rasistične konotacije, ki pa jih knjiga ne pogloblja. Vsekakor tekst odpira nova vprašanja, vezana na odnos med vojsko in civilnim prebivalstvom in na odnose znotraj vojske same ter na oblike okupacijskih režimov. A vsi ti aspekti bodo terjali dodaten napor v komparativnem in transnacionalnem smislu: vprašanja o odnosu med vojsko in civilisti bodo namreč lahko dobila jasnejšo sliko z uporabo dnevnikov in spominov lokalnega prebivalstva ter dokumentacije slovenskega odporniškega gibanja. Prav tako bo ocena okupacijskega režima popolnejša, če jo bomo lahko primerjali z nemško in madžarsko okupacijsko politiko v Sloveniji in z italijanskim ravnanjem drugod. Delo Amedea Osti Guerrazzija predstavlja torej še en segment v poznavanju italijanske, a hkrati tudi slovenske, jugoslovanske in evropske zgodovine ter s svojim raziskovanjem pripomore h krhanju mita o italijanskem vojaku kot mediteranski verziji Haškovega dobrega vojaka Švejka.

Borut Klabjan